

ARHITECTUL ȘTEFAN BALȘ DESPRE RESTAURAREA MONUMENTELOR ISTORICE

Interview avec l'architecte Șt. Balș, personnalité proéminente de l'architecture de restauration roumaine.

Pentru toți cei care, profesional sau ca amatori s-au apropiat de monumentele istorice, numele arhitectului Ștefan Balș este binecunoscut. Cum ar putea fi altfel după o prodigioasă activitate de peste 60 ani în domeniul restaurărilor, perioadă

în care a abordat multe dintre monumentele «princeps» ale țării noastre?

Bun cunoscător de istorie și istoria arhitecturii, a fost totdeauna un practician «înrațit», dedicat în întregime studiului pe monument, proiectelor de restaurare, urmării execuției.

Biserica Crețulescu, fațada de vest. (Toate ilustrațiile au fost preluate din fototeca DMSI)

Mănăstirea Horezu. Vedere din
incintă — colțul de nord-vest și
paraclisul

A publicat foarte mult: monografiile de monumente, articole și studii în periodicele de profil, comunicări la sesiuni științifice. Arhiva și biblioteca personală de specialitate sînt, în perfectă ordine, adevărate cutii « cu minuni ».

Cu toată proverbia lui « zgîrcenie la vorbă » (« nu-mi plac ședințele »!) noi toți, cei care am avut privilegiul de a lucra alături de el, știm că oricînd puteam obține documentații, sfaturi consistente, atenție și disponibilitate pentru toate problemele ridicate de profesiunea noastră... și, desigur, exemplu personal de seriozitate și probitate științifică și profesională.

Membru de onoare al Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, dl. arh. Ștefan Balș rămîne în continuare un reper în activitatea de restaurare a monumentelor, apreciat și consultat în problemele « spinoase », conducîndu-și în același timp propriile lucrări cu seriozitatea și exigența binecunoscute.

Sanda Ignat: De cînd datează preocupările Dvs. pentru monumentele istorice? În ce împrejurări v-ați început cariera de arhitect-restaurator?

Ștefan Balș): La data obținerii diplomei de arhitect (iulie 1929) nu aveam o preocupare

deosebită pentru monumentele istorice, dorind a mă înscrie în munca de creație încadrată în arhitectura contemporană. Dar, întrucît prelungirea studiilor de arhitect la Beaux Arts din Paris nu a fost posibilă, am primit propunerea Comisiunii Monumentelor Istorice de a urma un stagiul de 2 ani ca bursier la Școala Română din Roma pentru însușirea noțiunilor necesare ca arhitect restaurator, cu obligația de a lucra în continuare timp de 4 ani în serviciul Comisiunii.

Atras de munca și perspectivele interesante deschise de această activitate neobișnuită, m-am hotărît, la terminarea stagiului, să merg mai departe pe calea începută, hotărîre care s-a lungit apoi timp de o viață întregă.

S. I.: Cum a decurs în fapt această specializare? Era deja conturată pe atunci profesiunea de restaurator?

Șt. B.: Noțiunile de bază le-am extras din puținele publicații care existau pe atunci, ale unor autori ca Viollet le Duc, Paul Léon, Camillo Boito și G. Giovannoni, acesta din urmă predînd cursul de specialitate la Facultatea de Arhitectură din Roma.

Singura mea obligație ca bursier era să trimit rapoarte periodice Comisiunii.

Pregătirea teoretică mi s-a părut insuficientă pentru formarea unui arhitect doritor de fapte concrete, așa că am completat-o prin urmărirea a numeroase șantiere de restaurare deschise la Roma și în alte orașe din Italia. Astfel am reușit să descifrez noțiunile elementare ale științei cercetării monumentelor pe de-o parte și cîntărirea cu grijă și stabilirea modificărilor necesare pentru înlăturarea adăugirilor — în ideea respectării etapelor istorice — pe de altă parte.

S. I.: Cînd credeți că s-au cristalizat în România principiile restaurării istorice? Ce rol a avut Comisiunea în această privință?

Șt. B.: Restaurările datorate arhitecților din generația mai veche ca: Al. Băicoianu, N. Gabrielescu, Al. Zagorîț, Gh. Lupu, I. Trajanescu și N. Gh. Budești, la care trebuie adăugat ing. Gr. Cerchez (cărui i se datorează salvarea Bisericii Domnești din Curtea de Argeș) înlocuieră treptat mult criticata operă a francezului

Lecomte du Noüy. O remarcabilă, pentru acea epocă, restaurare pe principii istorice a fost executată la sfîrșitul secolului trecut de arh. Karl Romstörfer la refacerea acoperișului Bisericii Sf. Gheorghe cel Nou din Suceava.

Inițiativa Comisiunii de a trimite tineri arhitecți la Școala Română de la Roma pentru specializare în restaurări a fost reacția la pierderile suferite de monumentele din România în urma restaurărilor « stilistice » din perioada domniei lui Carol I (Mănăstirea Curtea de Argeș, Biserica Trei Ierarhi din Iași, Biserica Sf. Dumitru din Craiova etc.), care erau, totuși, de o înaltă tehnicitate. Trecerea, în opera de restaurare, la principiile restaurării istorice s-a generalizat prin tinerii arhitecți care au studiat la Roma, începînd cu anul 1928.

S. I.: La întoarcerea în țară ați colaborat cu mari personalități ale epocii: Nicolae Iorga, arh. Nicolae Ghika-Budești, arh. Petre Antonescu, arh. Horia

Teodoru. Fiind la începutul carierei, care din aceste personalități v-au impresionat mai mult? De asemenea, vă rugăm să ne spuneți cum funcționa Comisiunea Monumentelor Istorice.

Șt. B.: A urmat lunga activitate în serviciul Comisiunii Monumentelor Istorice, din 1930 pînă la desființarea ei în 1948.

● Serviciul tehnic, care asigură activitatea Comisiunii, era condus de arh. N. Ghika-Budești ajutat de istoricul V. Drăghiceanu. Proiectarea și munca de teren erau în sarcina a patru arhitecți: Sterie Becu, Horia Teodoru, Em. Costescu și cu mine (ultimii 3 formați la Școala de la Roma).

● Proiectele de restaurare și documentațiile tehnice, întocmite în funcție de fondurile anuale, erau prezentate spre aprobare comisiei prezidate de N. Iorga și avînd ca membri personalități ca Alexandru Lapedatu, Gheorghe Balș, Petre Antonescu (care preda cursul de restaurări la Școala de Arhitectură) și alții.

Sediul central, aflat la Casa Școalelor din str. General Berthelot, adăpostea arhiva și o bogată bibliotecă ce cuprindea publicațiile apărute asupra Moldovei — o analiză exhaustivă a monumentelor — de Gh. Balș; a Țării Românești și Olteniei — cu analiză de caz pentru monumentele studiate — de N. Ghika-Budești; ulterior pe cele privind Transilvania, de Virgil Vătășianu; precum și pe acelea asupra istoriei

arhitecturii vechi românești, de Grigore Ionescu. Toate acestea, împreună cu neprețuita colecție a buletinelor anuale ale Comisiunii, formau materialul de bază la întocmirea proiectelor, fond completat an de an cu arhiva proprie de proiecte și studii realizate.

● Așadar, pe toți aceștia îi consider mentorii mei în meseria de restaurator, cu o mențiune specială pentru arh. Horia Teodoru, șeful meu direct, un exemplu de sistematizare științifică a muncii, și arh. Al. Popovici, deosebit de competent, care a condus execuția multora dintre lucrările mele din cadrul Comisiunii.

S. I.: *Considerați important rolul memorialiștilor, eseiștilor — ca G. M. Cantacuzino — care au sensibilizat și continuă să sensibilizeze publicul la marile valori ale monumentelor istorice?*

Șt. B.: G. M. Cantacuzino a fost mai mult decît un memorialist în acest domeniu. A restaurat el însuși conacul de la Stoenеști și a participat la integrarea în ansambluri construite a unor monumente de mare valoare: ca ajutor al arhitectului Ruffolo la Mogoșoaia, ca autor al galeriile Crețulescu etc.

S. I.: *În ce condiții ați reluat activitatea de restaurare?*

Șt. B.: Între 1950—1955 am fost angajat la atelierul de proiectare de locuințe în cadrul

Cetatea țărănească de la Cîlnic. Vedere din exterior

